

VLEERMUIZENBELEID IN VLAANDEREN

Nico Verwimp

Het decreet dat de overeenkomst betreffende de instandhouding van vleermuizen in Europa of kortweg "EURO-BATS" moet bekrachtigen, werd in maart 2001 goedgekeurd door het Vlaams parlement. De procedure voor de ratificatie op nationaal vlak is ondertussen lopende. Met de bekrachtiging is het licht op groen gezet voor een krachtig en ver doorgedreven beschermingsbeleid voor vleermuizen in Vlaanderen.

De overeenkomst inzake de bescherming van vleermuizen werd op initiatief van Groot-Brittannië opgesteld en op 4 december 1991 in Londen onder meer door België en Nederland ondertekend. De overeenkomst vloeit voort uit het Verdrag van Bonn en beoogt een efficiënte en gecoördineerde aanpak van de bedreigingen van vleermuissoorten in Europa. Initiatieven terzake dienen vooreerst de meest belangrijke bedreigingsfactoren aan te pakken waaronder aantastingen van vleermuizenhabitats,

verstoringen van rustplaatsen, kraamkolonies en overwinteringsplaatsen van vleermuizen alsook het gebruik van voor vleermuizen schadelijke bestrijdingsmiddelen en houtbehandelingsproducten. De overeenkomst betreft alle staten binnen en buiten Europa die deel uitmaken van het verspreidingsgebied van de in het verdrag genoemde soorten.

De overeenkomst beoogt niet alleen de bescherming van vleermuizen, maar ook van hun habitats. Het omvat dus niet alleen een verbod op het vangen, vasthouden of opzettelijk doden van vleermuizen, maar dient evenzeer de verblijfplaatsen van vleermuizen te beschermen. Aan de uitwerking kan op uiteenlopende manieren invulling worden gegeven.

Van wet tot praktijk

Aan de wettelijke bescherming van de vleermuizen werd reeds enkele decennia geleden voldaan met de uitvaardiging van het Koninklijk Besluit van 22 september 1980. Later volgde het Decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu. In Koninklijk Besluit worden alle vleermuissoorten volledig beschermd. Dat wil zeggen dat het niet toegelaten is vleermuizen te bejagen, te vangen, in gevangenschap te houden of te doden. Ook is het verboden woon- of schuil-



In 1998 verscheen het beschermingsplan vleermuizen.

plaatsen van vleermuizen te beschadigen of met opzet te verstoren. Het Natuurdecreet gaf dan weer een aanzet tot de bescherming van de levensgemeenschappen van vleermuizen. De praktische vormgeving van de beschermingsmaatregelen in uitvoeringsbesluiten laat echter nog op zich wachten.

Sedert de goedkeuring van de Habitatrichtlijn (92/43/EEG) wordt, naast de wettelijke soortgerichte maatregelen, nu ook meer aandacht besteed aan de bescherming van het habitat van vleermuizen. De richtlijn beoogt de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna in Europa. Om dat te realiseren, werd een aantal gebieden afgebakend. De gebieden maken deel uit van een coherent ecologisch netwerk binnen de grenzen van de Europese Unie - het zogenaamde Natura 2000-netwerk. De aanduiding gebeurde op basis van de aanwezigheid van bepaalde habitats en/of soorten, waaronder ook enkele vleermuissoorten

(grote hoefijzerneus, mopsvleermuis, Bechsteins vleermuis, meervleermuis, ingekorven vleermuis en vale vleermuis). De tabel geeft een overzicht van habitatrichtlijngebieden die omwille van onder andere enkele vleermuissoorten als te beschermen habitat zijn aangeduid.

Thans wordt er bij het ecologisch georiënteerd bos- en landschapsbeheer meer en meer met vleermuizen rekening gehouden. Een goed voorbeeld hiervan is het streven naar het behoud van holle bomen en het op peil houden van een variatie aan soorten en ouderdomsklassen van bomen en het inbrengen van meer structuurrijkdom in bossen. Ook worden ten behoeve van de vleermuisbescherming landschapselementen in de rand van bossen aangeplant en natuurgericht beheerd. Bij landinrichtingsprojecten wordt aan de hand van een connectiviteitsmodel bekeken welke structuren in het herin te richten landschap belangrijk zijn voor vleermuizen, waarna - in de mate van het mogelijke - essentiële structuren behouden blijven.

Overzicht van habitatrichtlijn-gebieden met voorkomende bedreigde vleermuizen.

Habitatrichtlijn gebied	Soort
Zoniënwoud	<i>Barbastella barbastellus</i> <i>Myotis bechsteinii</i> <i>Myotis emarginatus</i> <i>Myotis myotis</i>
Plateau van Caestert	<i>Myotis bechsteinii</i> <i>Myotis dasycneme</i> <i>Myotis emarginatus</i> <i>Myotis myotis</i> <i>Rhinolophus ferrumequinum</i>
Polders	<i>Myotis dasycneme</i>
Historische fortengordels van Antwerpen	<i>Myotis dasycneme</i> <i>Myotis emarginatus</i>
Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen	<i>Myotis dasycneme</i> <i>Myotis emarginatus</i>
Klein en Groot Schietveld	<i>Myotis dasycneme</i> <i>Myotis emarginatus</i>
Voerstreek	<i>Myotis myotis</i> <i>Rhinolophus ferrumequinum</i>
Valleien van de Winge en de Motte met valleihellingen	<i>Myotis emarginatus</i>

Onderzoek

In opdracht van de AMINAL-afdeling Natuur werd recentelijk in Vlaanderen een beschermingsplan opgesteld voor vleermuizen (Verkem, 1998 en 2000). Het plan geeft aanbevelingen voor de bescherming van winterverblijfplaatsen en zomerverblijfplaatsen evenals voor jachtgebieden en landschappelijke verbindingsstructuren en wordt naar verschillende beleidsvlakken toe vertaald. Ten grondslag van het beschermingsplan liggen verscheidene onderzoeksprogramma's, onder andere naar het gebruik van holle bomen door vleermuizen en de verspreiding van zeldzame soorten. Ook na het beschermingsplan wordt het onderzoek verder gezet. Zo loopt momenteel een wetenschappelijke studie naar de impact van pesticiden op de voedingsgewoonten van vleermuizen.

Maatschappelijk draagvlak

Al jaren wordt er volop informatie over vleermuizen verstrekt en aan voorlichting en educatie gedaan. Zo neemt Vlaanderen al sedert twee jaren deel aan de Europese nacht van de vleermuis. Door een ver doorgevoerde samenwerking tussen de Vleermuizenwerkgroep en de AMINAL-afdeling Natuur worden jaarlijks tal van voorlichtingsactiviteiten georganiseerd over geheel Vlaanderen,

Stadsveermuizen in Brussel

Omwille van de grote verscheidenheid aan vleermuizen (Devillers et al., 1998) werden in het Brussels Gewest in uitvoering van de Habitatrichtlijn drie 'speciale beschermingszones' aangeduid waar bijzondere maatregelen voor de bescherming van vleermuizen worden genomen. De drie zones maken deel uit van het zogenaamde 'Natura 2000'-netwerk en beslaan een oppervlakte van 1.894 ha. Samen vertegenwoordigen ze 12% van het Brussels grondgebied, hetgeen aanzienlijk meer is dan wat de andere Belgische gewesten hebben voorbestemd en dat terwijl Brussel een sterk verstedelijkt gebied is.

Om invulling te geven aan de maatregelen die nodig zijn voor het behoud en/of het herstel van leefgebieden van de in de richtlijn genoemde prioritaire soorten, stelt de Europese Gemeenschap in het kader van haar LIFE-programma financiële middelen ter beschikking. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liet deze mogelijkheid niet onbenut en startte in 1998 een vleermuizenbeschermingsproject op dat loopt over een periode van vier jaar. Het heeft als doel de populatiebeperkende factoren voor vleermuizen op te heffen en stedelingen te sensibiliseren voor de bescherming van vleermuizen. De beperkende factoren zijn het ontbreken van kolonieplaatsen en winterverblijfplaatsen evenals het gebrek aan voedselbronnen in de foerageergebieden. De meest kwetsbare soorten in het Brusselse zijn de boombewonende vleermuizen. Daarom ligt het accent op het beheer van bomen - zowel in bossen als parken. Er loopt een inventarisatie van holle bomen over het volledige beheersgebied. De inventaris laat toe de bomen die interessant zijn voor vleermuizen te identificeren zodat er rekening mee kan worden gehouden bij het bosbeheer.

Voor de gebouwde wonende vleermuizen worden verschillende gebouwen, in beheer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, aangepast. Het betreft enerzijds de ombouw van zolders - o.a. van twee boswachtershuizen - tot zomerkolonieplaatsen voor vleermuizen; anderzijds de inrichting van overwinteringplaatsen zoals ijskelders en oude ondergrondse garages.

Het is duidelijk dat daarnaast ook een kwalitatieve verbetering van de foerageergebieden moet plaatsvinden. Daarom wordt ook het beheer van vijvers, boszomen en lineaire landschapselementen tussen de verblijfplaatsen en de jachtgebieden in het project meegenomen. Een beheersprotocol voor vijvers en vochtige zones, met het oog op een verhoogd insectenaanbod voor vleermuizen alsook voor het beheer van zoomvegetaties, wordt voorbereid.

Gedurende de gehele projecttermijn wordt de stadsbevolking, d.m.v. verschillende acties en de uitbouw van informatie- en observatiepunten, voor de bescherming van vleermuizen in het stedelijk gebied warm gemaakt.

Chris Boomaars, Ben Van der Wijden, Geoffroy De Schutter & Machteld Gryseels. Brussels Instituut voor Milieubeheer - Afdeling Groene Ruimten - Departement Natuur en Ontwikkeling.

Literatuur

Devillers, P. & J. Terschuren, (1998). Rapport de convention sur le suivi de l'état de l'environnement de la Région de Bruxelles-Capitale par les bio indicateurs, les mammifères. Institut Bruxellois pour la Gestion de l'Environnement.

waarbij het publiek ook in contact komt met vleermuizen, onder andere door geleide wandelingen in forten en mergelgroeven en nachtelijke excursies met vleermuisdetectoren.

Naast de inmiddels ingeburgerde acties worden voortdurend nieuwe initiatieven gelanceerd. Zo wordt momenteel een protocol voorbereid om beschermingsmaatregelen voor vleermuizen in gebouwen van gemeenten of particulieren uit te voeren. In het kader van het Internationaal jaar van de vleermuis - 2001 wordt hierover een bijzondere voorlichtingscampagne opgezet. 

Literatuur

Verkem, S. & R. Verhagen, 1998. Bescherming Vleermuizen. AMINAL-afdeling Natuur, 1995/ nr. 11, pp. 95.
Verkem, S. & R. Verhagen, 2000. Bescherming Vleermuizen. AMINAL-afdeling Natuur, 1998/ nr. 1, pp. 135.

Nico Verwimp
Administratie Milieu-, Natuur- en Landbeheer (AMINAL) - afdeling Natuur, Graaf de Ferrarisgebouw, Koning Albert II laan 20, 1000 Brussel.